

Percepcija obiteljske komunikacije adolescenata i njihovih roditelja

Rezultati preliminarnog istraživanja

Maja Ljubetić*

ljubetic@ffst.hr

<https://orcid.org/0000-0002-9344-5580>

Ina Reić Ercegovac**

inareic@ffst.hr

<https://orcid.org/0000-0003-4228-6054>

Anita Mandarić Vukušić***

amandari@ffst.hr

<https://orcid.org/0000-0003-1532-0069>

<https://doi.org/10.31192/np.18.2.4>

UDK: 173:366.632:303.423(497.583)

366.632:173-053.6

Prethodno priopćenje / Preliminary communication

Primljeno: 12. svibnja 2020.

Prihvaćeno: 23. lipnja 2020.

Interes znanstvene javnosti ne smanjuje se kada je u pitanju istraživanje kvalitete obiteljskog funkcioniranja, unutar obiteljskih odnosa, komunikacije i ostalih čimbenika koji (ne)omogućuju cjelovit i zdrav razvoj svih članova, a posebice djece i adolescenata. Provedeno istraživanje imalo je za cilj ispitati percepciju obiteljske komunikacije i zadovoljstva obitelji od strane adolescenata i njihovih roditelja. U istraživanju je sudjelovalo 156 sudionika iz 49 obitelji sa šireg područja grada Splita, a provedeno je od listopada do prosinca 2019. godine. U istraživanju su, osim Upitnika demografskih podataka, korišteni Podskala obiteljske komunikacije i Podskala zadovoljstva obitelji iz FACES IV instrumenta. Rezultati istraživanja su potvrdili značajnu razliku u procjeni kvalitete komunikacije roditelja i adolescenata, pri čemu su je roditelji procijenili višom; nisu utvrđene razlike sudionika u procjeni zadovoljstva obitelji te je utvrđena značajna povezanost između komunikacije i zadovoljstva obitelji.

Ključne riječi: *adolescenti, komunikacija, roditelji, zadovoljstvo obitelji.*

* Prof. dr. sc. Maja Ljubetić, Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Poljička cesta 35, HR-21000 Split.

** Izv. prof. dr. sc. Ina Reić Ercegovac, Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Poljička cesta 35, HR-21000 Split.

*** Doc. dr. sc. Anita Mandarić Vukušić, Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Poljička cesta 35, HR-21000 Split.

Uvod¹

Obitelj je temeljna društvena zajednica u kojoj se putem socijalnih interakcija prenose i preuzimaju vrijednosti, ali i razvijaju osjećaji pripadnosti, smisla i solidarnosti.² Uzevši u obzir sve izazove koje joj je nametnulo suvremeno doba i promjene koje su se dogodile u njenoj strukturi, obitelj i dalje ostaje najviše rangirana vrijednost u životu mladih i odraslih pojedinaca.³ Moguće je čak i ustvrditi da su upravo te promjene još više potvrdile njenu vitalnost i snagu u nošenju s najvećim životnim izazovima, pri čemu njen temelj i dalje čine kvalitetni međugeneracijski odnosi.⁴ U njihovoj izgradnji, održavanju i njegovanju presudnu ulogu ima komunikacija, stoga i ne čudi što je upravo ona vrlo često u fokusu znanstvenih istraživanja.

Obiteljska komunikacija razumijeva se kao način razmjene verbalnih i neverbalnih poruka među članovima obiteljske zajednice.⁵ Ona uključuje ne samo sposobnost slušanja, već i sposobnost pojedinog člana obitelji da čuje ono što ostali članovi obitelji žele reći jedni drugima, ali i doživljavanja njihovih osjećaja u trenutku transmisije poruka. Stoga i ne čudi što je Knapp smatra »ključnim sastojkom međuljudskih odnosa«.⁶

Obiteljsku komunikaciju moguće je odrediti kao skup informacija, ideja, misli i osjećaja koji su poznati svim članovima obitelji. Kada je obiteljska komunikacija otvorena ili pozitivna, članovi obitelji slobodno iskazuju emocije i informacije i pri tome se osjećaju zadovoljnima. Kada postoje problemi u obiteljskoj komunikaciji članovi obitelji nerado dijele informacije i emocije s ostalim članovima obitelji te češće koriste negativne stilove interakcije.⁷

¹ Rad je dio znanstveno-istraživačkog projekta »Osnaživanje obitelji za razvoj pozitivnih odnosa i obiteljskog zajedništva« (potpora Sveučilište u Rijeci, šifra uniri-drustv-18-16 1132, voditeljica prof. dr. sc. Jasminka Zloković).

² Usp. Vlaho KOVAČEVIĆ, Ideja zajednice u sociološkoj misli i kršćanska zajednica, *Nova prisutnost*, 17 (2019) 2, 251-265, 252.

³ Usp. Ivana VISKOVIĆ, Marijana ŠKUTOR, Spol kao prediktor vrijednosti mladih u Hercegovini, *Nova prisutnost*, 17 (2019) 3, 565-578, 576.

⁴ Usp. Dragan NIMAC, (Ne)mogućnost tradicijske obitelji u suvremenom društvu, *Obnovljeni život*, 65 (2010) 1, 23-35, 26.

⁵ Usp. Nathan B. EPSTEIN i dr., The McMaster Model View of Healthy Family Functioning, u: Froma Walsh (ur.), *Normal Family Processes*, New York – London, The Guilford Press, 1993, 138-160.

⁶ Prema Kelly B. HASKARD, M. Robin DiMATTEO, John HERITAGE, Affective and Instrumental Communication in Primary Care Interactions. Predicting the Satisfaction of Nursing Staff and Patients, *Health Communication*, 24 (2009) 1, 21-32, 21. doi: 10.1080/10410230802606968.

⁷ Usp. David H. OLSON, Howard L. BARNES, *Family Communication Scale*, Minneapolis, MN, PREPARE/ENRICH, LLC, 2010, 1-5.

1. Kvaliteta komunikacije u obitelji

Međusobno komunicirajući članovi obitelji izražavaju svoje želje, potrebe, osjećaje, brige, ali i rješavaju teškoće koje ne mimoilaze ni jednu obitelj. Učestalost, jasnoća i kvaliteta međusobne komunikacije značajno determinira cjelokupno obiteljsko ozračje, pa je gotovo nemoguće točno utvrditi je li obiteljsko ozračje produkt komunikacijskih procesa ili ih ono određuje.⁸ Stoga, da bi se razumjelo obiteljsko ozračje potrebno je analizirati i objasniti način komunikacije,⁹ unutar obitelji, interpersonalne odnose među svim podsustavima – roditeljski podsustav, podsustav djece i eventualnih drugih članova u obitelji,¹⁰ roditeljska ponašanja prema djeci i obratno,¹¹ odnos obitelji prema društvu¹² odnosno, cjelokupnu obiteljsku psihodinamiku.¹³ Kvalitetno obiteljsko ozračje shvaća se kao zaštitni i podupirući čimbenik za sve članove obitelji, a posebice za djecu i adolescente.¹⁴ Ako je ono poticajno, podupiruće i kohe-

⁸ Usp. Maja LJUBETIĆ, *Biti kompetentan roditelj*, Zagreb, Mali profesor, 2007.

⁹ Usp. Inge SEIFFGE-KRENKE, Vilmante PAKALNISKIENE, Who Shapes Whom in the Family: Reciprocal Links Between Autonomy Support in the Family and Parents' and Adolescents' Coping Behaviors, *Journal of Youth and Adolescence*, (2010) 4, 983-995; Vincent GUILAMO-RAMOS i dr., Parental Expertise, Trustworthiness, and Accessibility. Parent-Adolescent Communication and Adolescent Risk Behavior, *Journal of Marriage and Family*, 68 (2006) 5, 1229-1246. doi.org/10.1111/j.1741-3737.2006.00325.x.

¹⁰ Usp. Paul SCHRODT, Jenna R. SHIMKOWSKI, Family Communication Patterns and Perceptions of Coparental Communication, *Communication Reports*, 30 (2017) 1, 39-50. doi:10.1080/08934215.2015.1111400; Aneesa AKHLAQ, Najma IQBAL MALIK, Noreen ASLAM KHAN, Family Communication and Family System as the Predictors of Family Satisfaction in Adolescents, *Science Journal of Psychology*, Article ID sjpsych-258, 2012 (2013) 1-6. doi: 10.7237/sjpsych/258; Khodabakhsh AHMADI i dr., Effect of Family Problem-Solving on Marital Satisfaction, *Journal of Applied Sciences*, 10 (2010) 8, 682-687. doi: 10.3923/jas.2010.682.687.

¹¹ Usp. Natasha SLESNICK, Jillian L. PRESTOPNIK, Perceptions of the Family Environment and Youth Behaviors. Alcohol-Abusing Runaway Adolescents and Their Primary Caretakers, *The Family Journal Alexandria Virginia*, 12 (2004) 3, 243-253. doi: 10.1177/1066480704264505; Sofia CAMPOS i dr., Parental Practices. Impact On Child Behavior, *Conference. 4th icH&Hpsy 2018 – International Congress on Clinical and Counselling Psychology*, (2018) 114-120. doi: 10.15405/epsbs.2018.11.12; Samiullah SARWAR, Influence of Parenting Style on Children's Behaviour, *Journal of Education and Educational Development*, 3 (2016) 2, 222-249. doi:10.22555/joeeed.v3i2.1036.

¹² Usp. Fran BENNETT, Julia BRANNEN, Linda HANTRAIS, Family change, intergenerational relations and policy implications, *Contemporary Social Science*, (2019) 1-16. doi: 10.1080/21582041.2018.1519195.

¹³ Usp. Gregory M. FOSCO, John H. GRYPH, Capturing the Family Context of Emotion Regulation. A Family Systems Model Comparison Approach, *Journal of Family Issues*, 34 (2013) 4, 557-578. doi.org/10.1177/0192513X12445889; Yang HU, Jacqueline SCOTT, Family and Gender Values in China. Generational, Geographic, and Gender Differences, *Journal of Family Issues*, 37 (2014) 9, 1267-1293. doi.org/10.1177/0192513X14528710; NaYeon LEE, Anisa M. ZVONKOVIC, Duane W. CRAWFORD, The Impact of Work-Family Conflict and Facilitation on Women's Perceptions of Role Balance, *Journal of Family Issues*, 35 (2014) 9, 1252-1274. doi. org/10.1177/0192513X13481332.

¹⁴ Usp. Toni MAGLICA, *Obilježja roditeljstva i odnos roditelja prema kockanju kao prediktori kockanja muške djece*. Doktorska disertacija, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-

zavno, onda omogućuje i potiče svestran razvoj svih pojedinaca u obiteljskoj zajednici.¹⁵

Jake i zdrave (funkcionalne) obitelji kreiraju zdravo, poticajno, podržavajuće i uvažavajuće ozračje u kojem kvaliteta komunikacije ima značajnu ulogu. Istodobno, siromašna, neprimjerena, jednosmjerna, nejasna i neizravna komunikacija obilježava nezdrave obiteljske odnose i zajednice. Takva komunikacija može rezultirati »brojnim obiteljskim problemima, uključujući pretjerane obiteljske sukobe, neefikasno rješavanje problema, nedostatak intimnosti i slabu emocionalnu povezanost«. ¹⁶ Tako se, istražujući obitelji čiji su adolescenti bje-gunci od kuće, utvrdilo da njihovi roditelji navode da nisu znali gdje im se di-jete kreće i s kime se druži, nisu postavljali vremenska ograničenja za boravak vani, navode nedostatan pružanje potpore adolescentu te su se više odbijajući ponašali prema njima, za razliku od roditelja adolescenata koji nisu bježali od kuće.¹⁷ Zanimljivo je da su i adolescenti-bjegunci i njihovi roditelji bili suglasni u ocjeni da je roditeljstvo bilo neučinkovito. Informacije dobivene od mladih bjegunaca sugeriraju da je nedostatak potpore obitelji najveći čimbenik pove-zan s bijegom mladih od kuće. Ovi adolescenti prijavili su znatno više obitelj-skih sukoba, manje kohezije, manje roditeljske potpore i više zlostavljanja nego udomljeni adolescenti.¹⁸

Nizom istraživanja utvrđeno je da kvaliteta bračnih odnosa posredno utječe na roditeljstvo i na subjektivnu dobrobit roditelja,¹⁹ ali i njihove djece te je utvr-đeno da zadovoljni bračni parovi imaju međusobne interakcije u odnosu 1:5 u korist pozitivnih interakcija.²⁰ Loša komunikacija među partnerima, karakte-ristična za disfunkcionalne obitelji, izravno se povezuje s povećanim rizikom od razvoda braka te posljedično, pojavom problema u ponašanju djece.²¹ Isto-

rehabilitacijski fakultet, 2017; Karen BENZIES, Richelle MYCHASIUK, Fostering family resiliency. A review of the key protective factors, *Child and Family Social Work*, 14 (2009) 103-114; Michael J. CLEVELAND i dr., The Role of Risk and Protective Factors in Substance Use Across Adolescence, *Adolescent health*, 43 (2008) 2, 157-164. doi.org/10.1016/j.jadohe-alth.2008.01.015; Susan Tinsley LI, Karin M. NUSSBAUM, Maryse H. RICHARDS, Risk and protective factors for urban African-American youth, *American Journal of Community Psycho-logy*, 39 (2007) 21-35. doi.org/10.1007/s10464-007-9088-1.

¹⁵ Usp. T. V. DIVYA, Krishnamoorthy MANIKANDAN, Influence of family environment and self-esteem on hostility of adolescents, *The South Asian Academic Research Journals*, 2 (2012) 11, 87-98.

¹⁶ Rick PETERSON, Stephen GREEN, *Families First. Keys to Successful Family Functioning Communication*, 2009, 1. www.ewt.vt.edu (21.03.2020).

¹⁷ Usp. Slesnick, Prestopnik, *Perceptions of the Family Environment...*

¹⁸ Usp. isto.

¹⁹ Usp. Ina REIĆ ERCEGOVAC, *Subjektivna dobrobit tijekom tranzicije u roditeljstvo*, Doktorska disertacija Zagreb, Filozofski fakultet, 2010; Marina MILIĆ BABIĆ, Obiteljska kohezivnost u obiteljima djece s teškoćama u razvoju, *Nova prisutnost*, 10 (2012) 2, 207-224, 220.

²⁰ Prema Peterson, Green, *Families First...*

²¹ Usp. Michael E. LAMB, The Effects of Divorce on Children's Personality Development, *Journal of divorce* 1 (1977) 2, 163-174; Nicole van AS, Jan M. A. M. JANSSENS, Relationships between Child Behavior Problems and Family Functioning: A Literature Review, *International Journal*

dobno, više provedenih istraživanja utvrdilo je povezanost komunikacijskih obrazaca i zadovoljstva obiteljskim odnosima.²²

Komunikaciju je moguće podijeliti na dva područja i to: instrumentalno i afektivno.²³ Instrumentalna komunikacija je orijentirana cilju i usmjerena na pošiljatelja, a pošiljatelj poruke koristi je da bi postigao željeni ishod (razmjena činjeničnih informacija) odnosno, usmjerena je »na prijenos i upravljanje zadaćama«.²⁴ Afektivna pak, komunikacija usmjerena je na primatelja i procesno je orijentirana. Ona je više fokusirana na proces nego na sam ishod, a podrazumijeva način na koji članovi obiteljske zajednice dijele svoje emocije.²⁵ Ona poglavito, uključuje socioemocionalnu razmjenu koja pridonosi razvoju brižnih odnosa, a vidljiva je primarno kroz neverbalne poruke (izrazi lica, geste) negoli putem riječi.²⁶ Za razliku od disfunkcionalnih, funkcionalne obitelji najčešće, dobro funkcioniraju u oba područja. S druge pak strane, Schweitzer i Hor²⁷ su utvrdili da su adolescenti beskućnici u odnosu na udomljene adolescente prijavili emocionalnu, socijalnu i kulturnu deprivaciju u svom obiteljskom okruženju.

Zdrave, funkcionalne obitelji permanentno rade samoprocjenu svoje funkcionalnosti i »inventuru« svojih snaga i slabosti te poduzimaju korake za poboljšanje obiteljskog ozračja i okruženja pogodnog za zdrav i cjelovit razvoj djece te »stabilizaciju odraslih«.²⁸ Istraživanje mišljenja adolescenata o komunikaciji s roditeljima²⁹ pokazalo je da je dobra obiteljska komunikacija povezana sa zadovoljstvom obitelji i slaganjem roditelja i adolescenata. Također, utvrđen je pozitivan odnos obiteljske komunikacije i samopouzdanja adolescenata, dobrobiti adolescenata te strategije suočavanja s izazovima. Istraživanje provedeno na

of Child and Family Welfare, 1-2 (2002) 40-51; Sandip JOGDAND, Jd NAIK, Study of family factors in association with behavior problems amongst children of 6-18 years age group, *International Journal of Applied and Basic Medical Research*, 4 (2014) 2, 86-89; Maša ĐURIŠIĆ, Relations and communication in families of children with externalizing behavior problems. *Research in Pedagogy*, 8 (2018) 2, 111-120.

²² Usp. Patricia NOLLER i dr., Parent and adolescent perceptions of family functioning: a comparison of clinic and non-clinic families, *Journal of Adolescence*, 15 (1992) 2, 101-114. doi.org/10.1016/0140-1971(92)90041-3; David M. KEATING i dr., Family communication patterns and difficult family conversations, *Journal of Applied Communication Research*, 41 (2013) 2, 160-180. doi:10.1080/00909882.2013.781659; Schrodt, Shimkowski, *Family Communication Patterns...*; Milić Babić, *Obiteljska kohezivnost...*

²³ Usp. Peterson, Green, *Families First...*

²⁴ Usp. Haskard, DiMatteo, Heritage, *Affective and Instrumental Communication...*

²⁵ Usp. Shuang LIU, Zala VOLČIĆ, Cindy GALLOIS, *Introducing interkultural Communication. Global Cultures and Contexts*, SAGE Publications, 2015, 165.

²⁶ Usp. Haskard, DiMatteo, Heritage, *Affective and Instrumental Communication...*

²⁷ Prema Slesnick, Prestopnik, *Perceptions of the Family Environment...*

²⁸ Michael HARALAMBOS, Robin HEALD, *Uvod u sociologiju*, Zagreb, Nakladni zavod Globus, 1994, 321.

²⁹ Usp. Sandy JACKSON i dr., Adolescents' perceptions of communication with parents relative to specific aspects of relationships with parents and personal development, *Journal of Adolescence*, 21 (1998) 3, 305-322.

gotovo 1000 adolescenata proučavalo je razvojne promjene u percepciji odnosa roditelja i adolescenata procjenom roditeljske podrške, sukoba s roditeljima i roditeljske moći.³⁰ Dobiveni rezultati pokazali su da se roditeljska podrška smanjila u razdoblju od rane do srednje adolescencije za dječake i djevojčice te se povećala od srednje do kasne adolescencije za djevojčice, uz stabilizaciju za dječake. Tijekom srednje adolescencije utvrđeno je da se sukob privremeno povećava. Roditeljska snaga (relativna moć i dominacija roditelja) smanjila se od rane do kasne adolescencije. Rezultati su pokazali da: odnosi roditelja i adolescenata postaju egalitarni tijekom adolescencije, da roditelje koje adolescenti smatraju moćnima tada počinju percipirati poticajnim, posebice u ranoj adolescenciji te konačno, percipirani sukob s roditeljima povezan je s promjenama, ali tome nije poticaj promjena odnosa roditelja i adolescenata prema ravnopravnosti. Pokušavajući dobiti odgovor na pitanje »Tko je dobar roditelj«, Magen³¹ u svom istraživanju utvrđuje odstupanja roditelja i adolescenata u percepciji obiteljske komunikacije te ističe da je potrebno pronalaziti učinkovitije komunikacijske kanale između adolescenata i njihovih roditelja.

Također, istraživanje Noller i sur.,³² potvrdilo je razliku u percepciji obitelji između adolescenata koji su bili na bolničkom liječenju i njihovih majki te onih koji nisu bili na liječenju. Rezultati pokazuju da se adolescenti u bolnicama i njihove majke nisu razlikovali u percepciji obitelji, za razliku od druge skupine adolescenata koji su svoje obitelji smatrali značajno manje intimnima i konfliktnijima, a u odnosu na procjenu svojih majki. Vrlo je vjerojatno da je bolest člana obitelji »kohezivna sila« koja u drugi plan stavlja potencijalne konflikte roditelja i adolescenata u svezi primjerice, izlazaka, akademskih ili kućnih obveza, preuzimanja odgovornosti i sl. Nedvojbeno je da je komunikacija tijekom adolescentskih godina značajan izazov i za roditelje i za adolescente no, ona je poglavito rezultat promjenjive prirode odnosa, a manje inherentne nesposobnosti adolescenta i roditelja da se uključe u interakciju. Na prijelazu iz djetinjstva u odraslu dob, učestalost i sadržaj interakcija ima neprestane promjene³³ pa obitelji stalno balansiraju između izazova i održavanja stabilnosti emocionalnih odnosa, a što je izravno moguće dovesti u vezu s doživljajem zadovoljstva obitelji.

U kontekstu raznolikih, složenih i isprepletenih obiteljskih procesa komunikacija ima značajnu ulogu i moguće ju je smatrati poveznicom između kohe-

³⁰ Usp. Irene H. A. De GOEDE, Susan J. T. BRANJE, Wim H. J. MEEUS, Developmental Changes in Adolescents' Perceptions of Relationships with Their Parents, *Journal of Youth Adolescence*, 38 (2009) 75-88. <https://doi.org/10.1007/s10964-008-9286-7>.

³¹ Usp. Zipora MAGEN, Good parents: Comparative studies of adolescents' perceptions, *Current Psychology*, 13 (1994) 172-184.

³² Usp. Noller i dr., *Parent and adolescent perceptions...*

³³ Usp. Brett LAURSEN, Andrew W. COLLINS, Parent-child communication during adolescence, u: A. L. Vangelisti (ur.) *Handbook of family communication. Parent-child communication during adolescence*, Erlbaum, 2004, 333-346.

zijske dimenzije i dimenzije prilagodljivosti kao determinanti obiteljskog funkcioniranja i zadovoljstva obitelji.³⁴ Stoga, značajnim se čini utvrditi doživljavaju li na isti način obiteljsku komunikaciju svi članovi jedne obiteljske zajednice.

Cilj ovoga istraživanja bio je ispitati percepciju obiteljske komunikacije i zadovoljstva obitelji od strane adolescenata i njihovih roditelja. Da bi se ostvario navedeni cilj, istraživanjem se pokušalo odgovoriti na sljedeće istraživačke probleme:

- a) Ispitati razlikuje li se na unutarobiteljskoj razini procjena obiteljske komunikacije majke, oca i jednog djeteta.
- b) Ispitati razlikuje li se na unutarobiteljskoj razini procjena obiteljske komunikacije roditelja te prvog i drugog djeteta po starosti.
- c) Ispitati razlikuje li se na unutarobiteljskoj razini procjena zadovoljstva obitelji majke, oca i jednog djeteta.
- d) Ispitati razlikuje li se na unutarobiteljskoj razini procjena zadovoljstva obitelji roditelja te prvog i drugog djeteta.
- e) Ispitati postoji li povezanost između procjena obiteljske komunikacije i zadovoljstva pojedinih članova obitelji.

2. Metodologija istraživanja

2.1. Uzorak

U istraživanju je sudjelovao prigodan uzorak od ukupno 156 sudionika iz 49 obitelji sa šireg područja grada Splita. Instrumente je ispunilo 48 majki, 39 očeva te 69 djece adolescentne i mlađe odrasle dobi ($M = 22,55$, $SD = 3,24$, 15-34). Prosječna dob majki u uzorku iznosila je $M = 50,69$ ($SD = 5,50$) uz raspon od 41 do 63 godine. Prosječna dob očeva iznosila je $M = 53,21$ ($SD = 6,01$) uz raspon od 44 do 67 godina. Većina roditelja ima srednjoškolsko obrazovanje (60 % majki i 71,8 % očeva), odnosno više ili visoko (33,33 % majki i 25,64 % očeva).

2.2. Instrumenti istraživanja

Upitnik općih podataka konstruiran je za potrebe istraživanja, a sastojao se od pitanja zatvorenog tipa kojim su prikupljene informacije o dobi, spolu, razini obrazovanja te strukturi obitelji.

³⁴ Usp. David H. OLSON, John DEFRAIN, *Marriage and the family. Diversity and strengths*, Mayfield Publishing Co., ³2000.

Podskala obiteljske komunikacije iz FACES IV instrumenta³⁵ namijenjena je ispitivanju pozitivnih aspekata komuniciranja među članovima obitelji. Podskala je prevedena s engleskog na hrvatski jezik načelom dvostrukog prijevoda pri čemu se upitnik prvo preveo s engleskog na hrvatski jezik, a nakon toga i s hrvatskog na engleski jezik da bi se usporedila vjerodostojnost prijevoda. Sastoji se od 10 tvrdnji, a zadaća sudionika bila je da na skali od 1 do 5, gdje 1 znači *uopće se ne slažem*, a 5 znači *potpuno se slažem*, procijene stupanj slaganja sa svakom tvrdnjom. S obzirom na dobro pristajanje dobivenih podataka jednofaktorskom modelu, formiran je jedan ukupan rezultat kao suma procjena svih deset tvrdnji podskale, pri čemu niži rezultat ukazuje na lošiju obiteljsku komunikaciju, dok viši rezultat ukazuje na bolju obiteljsku komunikaciju. Obilježja ukupnog rezultata za tri poduzorka (majke, očevi, djeca) su prikazana u tablici 1.

Podskala zadovoljstva obitelji sastavni je dio FACES IV instrumenta,³⁶ a namijenjena je ispitivanju pozitivnih aspekata odnosa unutar obitelji. Podskala je prevedena s engleskog na hrvatski jezik načelom dvostrukog prijevoda pri čemu se upitnik prvo preveo s engleskog na hrvatski jezik, a nakon toga i s hrvatskog na engleski jezik da bi se usporedila vjerodostojnost prijevoda. Sastoji se od 10 pitanja, a zadaća je sudionika bila da na skali od 1 do 5 procijene stupanj zadovoljstva, pri čemu je 1 značilo *jako nezadovoljan*, a 5 *jako zadovoljan*. S obzirom na visoke pouzdanosti skale na sva tri poduzorka, formiran je jedan ukupan rezultat kao suma procjena na svih deset tvrdnji, pri čemu niži rezultat ukazuje na manje zadovoljstvo obitelji, dok viši rezultat ukazuje na veće zadovoljstvo obitelji. Deskriptivni parametri za tri poduzorka prikazani su u tablici 1.

Tablica 1. Deskriptivna obilježja rezultata procjene obiteljske komunikacije za tri poduzorka

	Obiteljska komunikacija			Zadovoljstvo obitelji		
	majke (N=48)	očevi (N=39)	djeca (N=69)	majke (N=48)	očevi (N=39)	djeca (N=69)
Cronbach α	0,91	0,90	0,91	0,91	0,91	0,92
M	39,90	40,56	38,55	39,90	40,56	38,55
SD	6,11	5,49	6,91	6,11	5,49	6,91
raspon	26-50	29-49	21-50	26-50	29-49	21-50
asimetričnost	-0,27	-0,60	-0,60	-0,27	-0,60	-0,60
spljoštenost	-0,61	-0,28	0,04	-0,61	-0,28	0,04

³⁵ Usp. Olson, Barnes, *Family Communication Scale...*, 5.

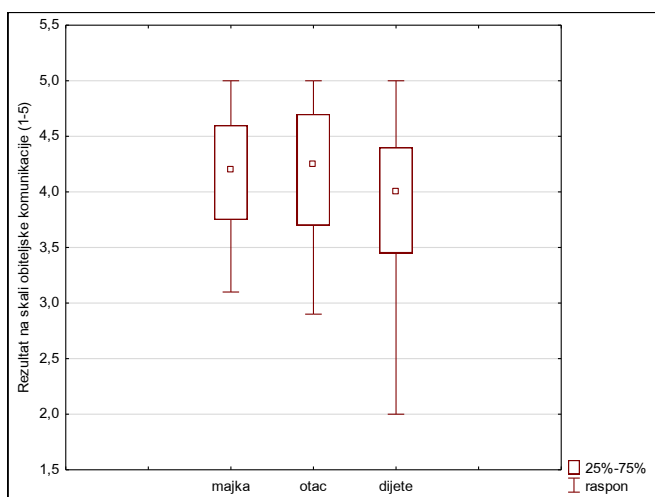
³⁶ Usp. David. H. OLSON, Family Satisfaction Scale, Minneapolis, MN, PREPARE/ENRICH, LLC, 2010, 1-6, 6.

2.3. Postupak

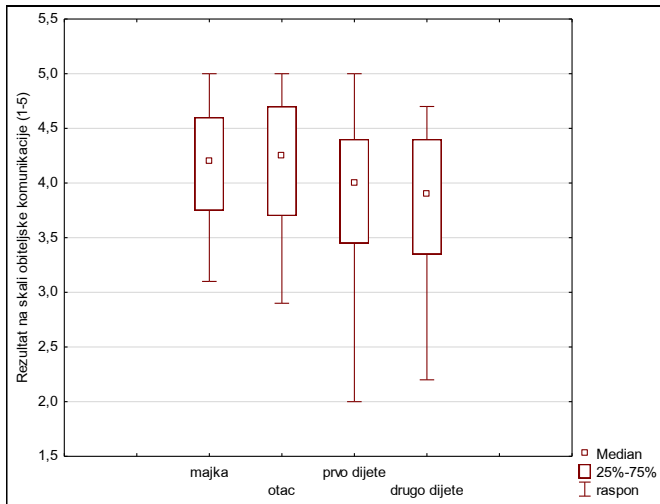
U ovom su radu prikazani preliminarni rezultati istraživanja provedenog pri projektu »Osnaživanje obitelji za razvoj pozitivnih odnosa i obiteljskog zajedništva« (uniri-drustv-18-16 1132), voditeljice prof. dr. sc. Jasminke Zloković. Za potrebe rada, analizirani su podaci prikupljeni tijekom akademske godine 2019./2020. na skupini studenata i njihovih roditelja. Prije provedbe istraživanja zatražena je usmena suglasnost sudionika. Istraživač je podijelio upitnike te upoznao sudionike s instrumentom, uputom i svim posebnostima istraživačkog procesa. U dogovoru sa sudionicima upitnici su bili podijeljeni članovima njihovih obitelji, a svaki sudionik je dobio onoliko upitnika koliko ima članova obitelji. Ispitivanje je bilo anonimno i dragovoljno te su sudionici mogli odbiti suradnju. Ispunjavanje upitnika trajalo je približno 20 minuta.

3. Rezultati

Da bi se na unutarobiteljskoj razini usporedile procjene obiteljske komunikacije, a s obzirom na veličinu uzorka, učinjene su dvije Friedmanove analize varijance. U prvoj (slika 1) su uspoređeni rezultati unutar obitelji za koje postoje podaci majke, oca i jednog djeteta ($N=37$), a u drugoj (slika 2) rezultati unutar obitelji za koje postoje podaci o roditeljima te prvom i drugom djetetu po starosti ($N=26$). Obje analize (ANOVA $\chi^2 = 11,01$; $df = 2$; $p = 0,004$; ANOVA $\chi^2 = 11,15$; $df = 3$; $p = 0,001$) su uputile na značajne razlike, pri čemu se razlikuju rezultati roditelja od onih djeteta, odnosno djece. Roditelji komunikaciju procjenjuju boljom nego što to čine njihova djeca.

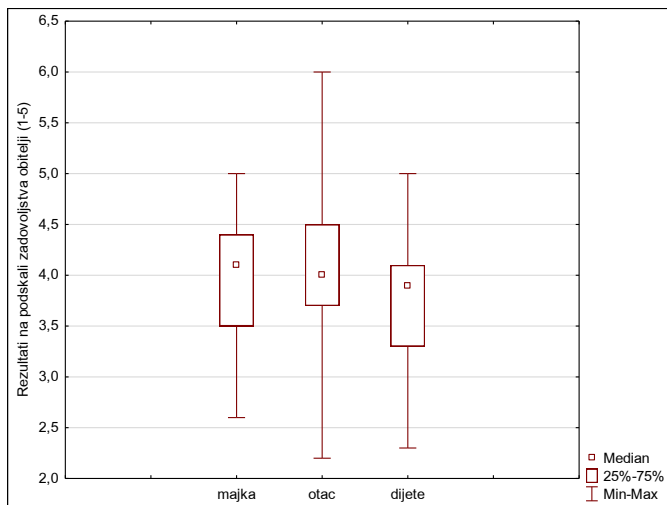

Slika 1. Usporedba procjena obiteljske komunikacije (roditelji i prvo dijete)

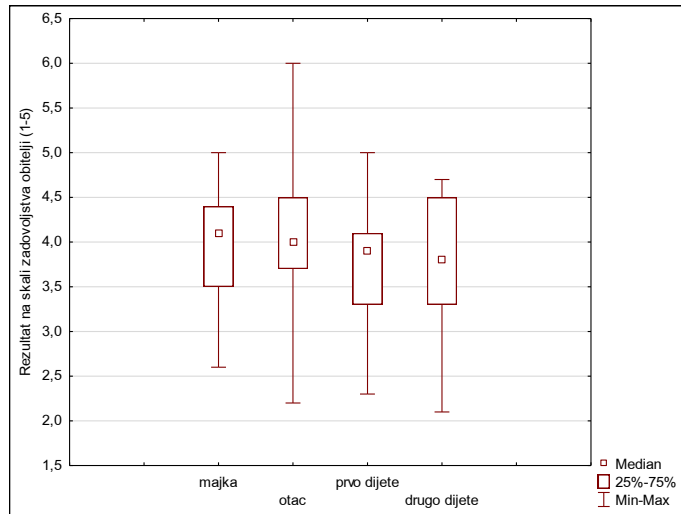

Slika 2. Usporedba procjena obiteljske komunikacije (roditelji i dvoje djece)

Zadovoljstvo obitelji na unutarobiteljskoj razini nije pokazalo značajne razlike. Friedmanove analize varijance su pokazale da se procjene majki, očeva i djece značajno ne razlikuju (ANOVA $\chi^2 = 2,97$; $df = 2$; $p = 0,226$; ANOVA $\chi^2 = 2,75$; $df = 3$; $p = 0,431$). Ti su rezultati prikazani na slikama 3 i 4.

Slika 3. Usporedba procjena zadovoljstva obitelji (roditelji i prvo dijete)

Slika 4. Usporedba procjena zadovoljstva obitelji (roditelji i dvoje djece)

U tablici 2. prikazane su korelacije (Spearmanov koeficijent) između procjena članova obitelji za obiteljsku komunikaciju i zadovoljstvo obitelji. Sve su korelacije značajne što upućuje na značajnu povezanost doživljaja obiteljskih odnosa među svim članovima obitelji.

Tablica 2. Povezanost između procjena članova obitelji obiteljske komunikacije i zadovoljstva obitelji

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. obiteljska komunikacija_majka							
2. obiteljska komunikacija_otac	0,33*						
3. obiteljska komunikacija_prvo dijete	0,53*	0,51*					
4. obiteljska komunikacija_drugo dijete	0,48*	0,60*	0,66*				
5. zadovoljstvo obitelji_majka	0,76*	0,33*	0,49*	0,50*			
6. zadovoljstvo obitelji_otac	0,47*	0,67*	0,50*	0,49*	0,52*		
7. zadovoljstvo obitelji_prvo dijete	0,59*	0,46*	0,81*	0,72*	0,56*	0,54*	
8. zadovoljstvo obitelji_drugo dijete	0,58*	0,69*	0,59*	0,89*	0,50*	0,58*	0,82*

*p<0,05

4. Rasprava

Cilj ovog istraživanja bio je utvrđivanje percepcije obiteljske komunikacije i zadovoljstva obitelji od strane adolescenata i njihovih roditelja. Obiteljska komunikacija podrazumijeva višesmjernu razmjenu verbalnih i neverbalnih poruka među članovima obiteljske zajednice,³⁷ radi »prijenosa i upravljanja zadaćama«³⁸ ili socioemocionalne razmjene koja unapređuje unutarobiteljske odnose.³⁹ Bez obzira na cilj komunikacijskog procesa između roditelja i adolescenata njegova kvaliteta izravno utječe na kreiranje obiteljskog ozračja te posljedično, na zadovoljstvo obitelji.

U odnosu na prvo i drugo istraživačko pitanje o razlikovanju procjene obiteljske komunikacije od strane roditelja i jednog djeteta, kao i roditelja te prvog i drugog djeteta po starosti, rezultati upućuju na značajne razlike. Razvidno je da se razlikuju procjene roditelja od procjene djeteta, odnosno djece, pri čemu roditelji obiteljsku komunikaciju procjenjuju boljom u odnosu na svoju djecu. Dobiveni rezultati u skladu su s istraživanjima Magen⁴⁰ i De Los Reyes i sur.,⁴¹ koja utvrđuju razlike između roditelja i adolescenata u percepciji obiteljske komunikacije. Također, Laursen i Collins⁴² ističu da roditelji i adolescenti ne dijele nužno isti pogled na odnos i njihovu sposobnost komuniciranja te brinu o različitim implicitnim ciljevima i rasporedima vezanim uz autonomiju adolescenata, što može rezultirati poteškoćama u komunikaciji. Također, naglašavaju da se obitelji »uvelike razlikuju u mjeri u kojoj autonomija ima 'korozivan' učinak na odnose roditelja i djece«.⁴³

Razlike u percepciji komunikacije između roditelja i djece vjerojatno su odraz razlika u željama i potrebama adolescenata i njihovih roditelja pri čemu su adolescenti vjerojatno usmjereni na svoje razvojne potrebe, među kojima snažan osjećaj autonomije i nezavisnosti ima važnu ulogu,⁴⁴ a moguće je da roditelji nedovoljno komuniciraju razumijevanje tog važnog aspekta adolescentova razvoja. Vjerojatno su roditeljske poruke još uvijek zasićene dominantno odgojnim i savjetodavnim elementima, dok adolescenti očekuju priznanje svoje

³⁷ Usp. Epstein i dr., *The McMaster Model View...*, 138-160.

³⁸ Usp. Haskard, DiMatteo, Heritage, *Affective and Instrumental Communication...*

³⁹ Usp. Liu, Volčić, Gallois, *Introducing interkultural Communication...*, 165.

⁴⁰ Usp. Magen, *Good parents...*

⁴¹ Usp. Andres De Los REYES, Christine McCauley OHANNESSIAN, Robert D. LAIRD, Developmental Changes in Discrepancies Between Adolescents' and Their Mothers' Views of Family Communication, *Journal of Child and Family Studies*, 25 (2016) 790-797. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0275-7>.

⁴² Usp. Laursen, Collins, *Parent-child communication...*

⁴³ Usp. isto, 333.

⁴⁴ Usp. Vlasta RUDAN, Normalni adolescentni razvoj, *Medix*, 10 (2003) 52, 36-39; Melanie J. ZIMMER-GEMBECK, W. Andrew COLLINS, Autonomy development during adolescence, u: G. R. Adams, M. D. Berzonsky (ur.), *Blackwell Handbooks of Developmental Psychology*, Malden, MA, Blackwell Publishing, 2003, 175-204.

zrelosti i autonomnosti. Naime, iako je u uzorku u najvećem dijelu riječ o kasnim adolescentima i studentima, oni još uvijek žive u zajedničkim kućanstvima s roditeljima ili su pak o njima financijski ovisni pa je moguće da osjećaju nesrazmjer između svog položaja u obitelji i poruka koje roditelji odašilju u komunikaciji s jedne strane te zrelosti koju imaju/osjećaju s obzirom na svoju kronološku dob s druge strane. To bi mogao biti jedan od razloga manjeg zadovoljstva obiteljskom komunikacijom djece u odnosu na roditelje, no s obzirom na veliki raspon dobi djece u uzorku te činjenice da je uzorak relativno skroman, ove bi pretpostavke valjalo dodatno istražiti.

U odnosu na treće i četvrto istraživačko pitanje o razlikovanju procjene zadovoljstva obitelji od strane roditelja i jednog djeteta, kao i roditelja te prvog i drugog djeteta po starosti, ovim istraživanjem nisu utvrđene značajne razlike. I istraživanje Jackson i sur.⁴⁵ potvrđuje da je dobra obiteljska komunikacija povezana sa zadovoljstvom obitelji, ali i s nizom drugih čimbenika vezanih za adolescente, primjerice, njihovo samopoštovanje, određene aspekte njihove dobrobiti te načine suočavanja sa stresom. U istraživanju La Valley i Guerrero⁴⁶ potvrđeno je da sigurna privrženost roditelja i adolescenta korelira s više suradnje i kompromisa, izbjegavajuća s manje suradnje, neizravnijim sukobima i izbjegavanjem, dok je preokupirajuća privrženost u korelaciji s povećanom kompetitivnošću i neizravnim sukobima roditelja i adolescenata.

U odnosu na peto istraživačko pitanje o povezanosti između procjena članova obitelji obiteljske komunikacije i zadovoljstva obitelji, ovim istraživanjem je utvrđeno je da su sve korelacije značajne, što upućuje na značajnu povezanost doživljaja obiteljskih odnosa među članovima obitelji. Povezanost kvalitetne komunikacije i zadovoljstva obitelji je očekivana i potvrđena nizom dosadašnjih istraživanja.⁴⁷ Tako istraživanje Levin i sur.⁴⁸ potvrđuje da je zadovoljstvo životom jače povezano s komunikacijom djece i roditelja nego s obiteljskom strukturom ili obiteljskim bogatstvom. Stoga Soliz i Kellas⁴⁹ zaključuju da je odnos komunikacije i zadovoljstva obitelji kompleksniji od jednostavnih karak-

⁴⁵ Usp. Jackson i dr., *Adolescents' perceptions of communication...*

⁴⁶ Usp. Angela G. La VALLEY, Laura K. GUERRERO, Perceptions of Conflict Behavior and Relational Satisfaction in Adult Parent-Child Relationships. A Dyadic Analysis From an Attachment Perspective, *Communication Research*, 39 (2012) 1, 48-78. doi.org/10.1177/0093650210391655.

⁴⁷ Usp. Haskard, DiMatteo, Heritage, *Affective and Instrumental Communication...*; Peterson, Green, *Families First...*; Kate A. LEVIN, Lorenza DALLAGO, Candace CURRIE, The Association Between Adolescent Life Satisfaction, Family Structure, Family Affluence and Gender Differences in Parent-Child Communication, *Social Indicators Research*, 106 (2012) 287-305. doi.org/10.1007/s11205-011-9804-y; Schrod, Shimkowski, *Family Communication Patterns...*; David OLSON, FACES IV and the Circumplex Model. Validation Study, *Journal of Marital and Family Therapy*, 3 (2011) 1, 64-80.

⁴⁸ Usp. Levin, Dallago, Currie, *The Association Between Adolescent Life...*

⁴⁹ Usp. Jordan SOLIZ, Jody KOENIG KELLAS, Communicative Correlates of Family Satisfaction, u: A. C. Michalos (ur.), *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*, Dordrecht, Springer, 2014.

terizacija komunikacije kao pozitivnih ili negativnih interakcija među članovima obitelji.

Zaključak

Prije zaključka, valja se osvrnuti na nedostatke provedenog istraživanja koji se prvenstveno odnose na skroman uzorak od 37 cjelovitih trijada majka – otac – dijete, što je nedostatno za donošenje zaključaka o istraženim aspektima obiteljskih obilježja, no upućuje na važnost daljnjeg istraživanja, posebno razlika u percepciji komunikacije među članovima obitelji. Također, unatoč tome što je većina djece u razdoblju kasne adolescencije, u poduzorku djece širok je raspon dobi te su uključeni i srednji adolescenti, ali i mlađa odrasla djeca, što je također relevantno ako se uzmu u obzir razvojne faze i shodno tome različite razvojne potrebe.

Unatoč ograničenjima, i ovim je istraživanjem, kao i nizom dosadašnjih, potvrđena značajna povezanost kvalitete komunikacije i zadovoljstva obitelji. Iako je obiteljska komunikacija jedan od najizrazitijih čimbenika obiteljskog funkcioniranja i determinanta doživljaja zadovoljstva obitelji, ipak je doživljaj zadovoljstva obitelji rezultat sinergijskog djelovanja mnogih komponenti, primjerice, obiteljske solidarnosti, sreće i sveukupnog relativnog blagostanja. Kao što Soliz i Kellas⁵⁰ ističu, ono je konceptualizirano i operacionalizirano na različite načine, uključujući individualne percepcije, dijadne odnose (npr. bračni odnosi, odnosi braće i sestara) te druge globalne atribute obiteljskog sustava. Svaki član ima vlastiti doživljaj zadovoljstva obitelji no, kao što je i ovo istraživanje pokazalo, i roditelji i adolescenti u istim obiteljskim okolnostima imaju uglavnom vrlo sličan doživljaj zadovoljstva obitelji. Međutim, kada je u pitanju percepcija kvalitete unutarobiteljskih interakcija, roditelji ih procjenjuju boljima u odnosu na svoje adolescente, što i ne iznenađuje imaju li se u vidu razvojne potrebe i promjene kod adolescenata.

⁵⁰ Usp. Soliz, Kellas, *Communicative Correlates...*

Maja Ljubetić* – Ina Reić Ercegovac** – Anita Mandarić Vukušić***

*Perception of Family Communication between Adolescents and their Parents:
Results of Preliminary Research*

Summary

The interest of the scientific public is not diminished when it comes to the assessment of the quality of family functioning, inter-family relationships, communication and other factors that (do not) allow a complete and healthy development of all members, especially children and adolescents. The conducted research aimed to examine the perception of family communication and family satisfaction of adolescents and their parents. The research involved 156 participants from 49 families from the wider area of the city of Split, and was conducted from October to December of 2019. In addition to the Demographic Questionnaire, the survey used the Family Communication Subscale and the Family Satisfaction Subscale from the FACES IV instrument. The results of this research confirmed a significant difference in self-reported assessment of the quality of communication between parents and adolescents, with parents rating it higher; no differences were found between participants in assessing family satisfaction, and a significant correlation was found between communication and family satisfaction.

Key words: adolescents, communication, family satisfaction, parents.

(na engl. prev. Lana Beović)

* Maja Ljubetić, PhD, Full Prof., University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences; Address: Poljička cesta 35, HR-21000 Split, Croatia; E-mail: ljubetic@ffst.hr.

** Ina Reić Ercegovac, PhD, Assoc. Prof., University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences; Address: Poljička cesta 35, HR-21000 Split, Croatia; E-mail: inareic@ffst.hr.

*** Anita Mandarić Vukušić, PhD, Assis. Prof., University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences; Address: Poljička cesta 35, HR-21000 Split, Croatia; E-mail: amandari@ffst.hr.